[2024] 5 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 501: 2024 ਆਈ.ਐਨ.ਐਸ.ਸੀ. 359

ਰਾਹੁਲ ਕੁਮਾਰ ਯਾਦਵ

ਬਨਾਮ

ਬਿਹਾਰ ਰਾਜ

(2018 ਦਾ ਅਪਰਾਧਿਕ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 177)

25 ਅਪ੍ਰੈਲ 2024

[ਬੀ.ਆਰ. ਗਵਈ ਅਤੇ ਸੰਦੀਪ ਮਹਿਤਾ, ਜੇ.ਜੇ.]

ਵਿਚਾਰਨ ਵਾਲਾ ਮੁੱਦਾ

ਵਿਚਾਰਨ ਵਾਲਾ ਮੁੱਦਾ ਧਾਰਾ 302 ਅਤੇ 394 ਆਈਪੀਸੀ ਦੇ ਤਹਿਤ ਪਟੀਸ਼ਨਰ ਨੂੰ ਇਸ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਏ ਜਾਣ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦੇਣ ਦਾ ਸੀ ਕਿ ਹੇਠਲੀਆਂ ਅਦਾਲਤਾਂ ਨੇ ਕਥਿਤ ਅਪਰਾਧ ਦੇ ਕਰਨ ਦੀ ਮਿਤੀ 'ਤੇ ਪਟੀਸ਼ਨਰ ਦੀ ਨਾਬਾਲਗ ਹੋਣ ਦੀ ਅਪੀਲ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਨਾ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਗਲਤੀ ਕੀਤੀ ਸੀ।

ਹੈੱਡਨੋਟਸ

ਅਪਰਾਧਿਕ ਕਾਨੂੰਨ - ਨਾਬਾਲਗ ਹੋਣ ਦੀ ਅਪੀਲ ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਉਠਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪੜਾਅ 'ਤੇ ਮਾਨਤਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ, ਭਾਵੇਂ ਕੇਸ ਦੇ ਅੰਤਿਮ ਨਿਪਟਾਰੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ - ਅਦਾਲਤਾਂ ਨੂੰ ਨਾਬਾਲਗ ਨਿਆਂ (ਜੇਜੇ) ਐਕਟ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਉਦੇਸ਼ ਦੁਆਰਾ ਸੇਧਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਪਹਿਲੀ ਨਜ਼ਰੇ ਸੰਭਾਵਨਾ ਦੀ ਪ੍ਰਮੁੱਖਤਾ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਮੰਨਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ - ਨਾਬਾਲਗ ਨਿਆਂ (ਦੇਖਭਾਲ ਅਤੇ ਸੁਰੱਖਿਆ) ਐਕਟ, 2015 - ਧਾਰਾ 9(2)।

ਆਯੋਜਿਤ: ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਨਾਬਾਲਗ ਹੋਣ ਦੇ ਦਾਅਵੇ ਨੂੰ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਅਪੀਲ ਵਿੱਚ ਵੀ ਉਠਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੇਕਰ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਸਮੇਤ ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਦਬਾਅ ਨਾ ਪਾਇਆ ਜਾਵੇ - ਜੇਜੇ ਐਕਟ ਦਾ ਧਿਆਨ ਨਾਬਾਲਗ ਦੇ ਸੁਧਾਰ ਅਤੇ ਪੁਨਰਵਾਸ 'ਤੇ ਹੈ, ਅਤੇ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਹਾਈਪਰਟੈਕਨਿਕ ਪਹੁੰਚ ਨੂੰ ਐਕਟ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਲਾਭਦਾਇਕ ਉਪਬੰਧਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਹਰਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ - ਜੇਜੇ ਐਕਟ, 2015 ਦੀ ਧਾਰਾ 9(2) 'ਤੇ ਨਿਰਭਰਤਾ ਰੱਖੀ ਗਈ। [ਪੈਰਾ 10-13]

ਕਿਸ਼ੋਰ ਨਿਆਂ (ਦੇਖਭਾਲ ਅਤੇ ਸੁਰੱਖਿਆ) ਐਕਟ, 2015 - ਧਾਰਾ 94 - ਪਹਿਲੀ ਨਜ਼ਰੇ ਕੇਸ/ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਬੋਝ ਜਿਸ ਨੂੰ ਦਾਅਵੇਦਾਰ ਦੁਆਰਾ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਕਰਨ ਲਈ ਛੱਡਿਆ ਜਾਣਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸ਼ੋਰ ਹੋਣ ਦੇ ਦੇਰੀ ਨਾਲ ਹੋਏ ਦਾਅਵੇ ਦੀ ਜਾਂਚ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ – ਸਮੱਗਰੀ

ਆਯੋਜਿਤ: ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਅਬੂਜ਼ਾਰ ਹੁਸੈਨ ਬਨਾਮ ਪੱਛਮੀ ਬੰਗਾਲ ਰਾਜ, (2012) 10 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 489 ਵਿੱਚ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੁਆਰਾ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਏ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਠਾਏ ਗਏ ਨਾਬਾਲਗ ਹੋਣ ਦੇ ਦਾਅਵੇ ਦੇ ਮੁਲਾਂਕਣ ਲਈ ਨਿਰਧਾਰਤ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਦੁਹਰਾਇਆ - ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਜਿੱਥੇ ਨਾਬਾਲਗ ਹੋਣ ਦੀ ਦਲੀਲ ਦੇਰ ਨਾਲ ਉਠਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਉੱਥੇ ਜੇਜੇ ਐਕਟ, 2015 ਦੀ ਧਾਰਾ 94 ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ਾਂ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਵਿੱਚ ਉਮਰ ਨਿਰਧਾਰਨ ਲਈ ਡਾਕਟਰੀ ਜਾਂਚਾਂ ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। [ਪੈਰਾ 12-13]

ਕੇਸ ਲਾਅ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ

ਅਬੂਜ਼ਾਰ ਹੁਸੈਨ ਬਨਾਮ ਪੱਛਮੀ ਬੰਗਾਲ ਰਾਜ [2012] 9 ਐਸਸੀਆਰ 244 : (2012) 10 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 489; ਵਿਨੋਦ ਕਟਾਰਾ ਬਨਾਮ ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਰਾਜ [2022] 9 ਐਸਸੀਆਰ 836 : 2022 ਐਸਸੀਸੀਆਨਲਾਈਨ ਐਸਸੀ 1204 – ਉੱਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ।

ਰਸੂਲਾਂ ਦੇ ਕਰਤੱਬਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ

ਦੰਡ ਸੰਹਿਤਾ, 1860; ਅਪਰਾਧਿਕ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਸੰਹਿਤਾ, 1973; ਅਸਲਾ ਐਕਟ, 1959।

ਕੀਵਰਡਸ ਦੀ ਸੂਚੀ

ਨਾਬਾਲਗ ਹੋਣ ਦੀ ਦਲੀਲ; ਨਾਬਾਲਗ; ਅਪਰਾਧ ਕਰਨ ਦੀ ਮਿਤੀ; ਦਲੀਲ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਦਾ ਪੜਾਅ; ਅਪ੍ਰਸੰਗਿਕ; ਸਹੀ ਪੁੱਛਗਿੱਛ; ਪਹਿਲੀ ਨਜ਼ਰੇ ਸੰਤੁਸ਼ਟੀ; ਦਸਤਾਵੇਜ਼ / ਸਬੂਤ; ਓਸੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਟੈਸਟ।

ਇਸ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਮਾਮਲਾ

ਅਪਰਾਧਿਕ ਅਪੀਲ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ: 2018 ਦੀ ਅਪਰਾਧਿਕ ਅਪੀਲ ਨੰ. 177

2013 ਦੀ ਅਪਰਾਧਿਕ ਅਪੀਲ ਨੰ. 437 ਵਿੱਚ 29.06.2017 ਅਤੇ 2018 ਦੀ ਅਪਰਾਧਿਕ ਅਪੀਲ ਨੰ. 214 ਦੇ ਨਾਲ 2018 ਦੀ ਅਪਰਾਧਿਕ ਅਪੀਲ ਨੰ. 213 ਦੇ ਪਟਨਾ ਵਿਖੇ ਨਿਆਂਇਕ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਅਪਰਾਧਿਕ ਅਪੀਲ ਨੰ. 518 ਵਿੱਚ 30.04.2014 ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਅਤੇ ਆਦੇਸ਼ ਤੋਂ

ਪਾਰਟੀਆਂ ਲਈ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀਆਂ

ਰਊਫ ਰਹੀਮ, ਸੀਨੀਅਰ ਐਡਵੋਕੇਟ, ਅਵੀਰਲ ਕਸ਼ਯਪ, ਅਸ਼ੀਸ਼ ਝਾਅ, ਪ੍ਰਭਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ ਮੋਹੀ, ਅਭਿਜੀਤ ਚੈਟਰਜੀ, ਸੁਬੋਧ ਕ੍ਰ. ਪਾਠਕ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਬਰਨਾਲੀ ਬਸਾਕ, ਸ਼ਸ਼ੀ ਰੰਜਨ, ਪਵਨ ਕੁਮਾਰ ਸ਼ਰਮਾ, ਅਕਾਸ਼ ਸਵਾਮੀ, ਧਰਮਿੰਦਰ ਕੁਮਾਰ ਸਿਨਹਾ, ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੇ ਵਕੀਲ ਸਨ। ਅਜ਼ਮਤ ਹਯਾਤ ਅਮਾਨਉੱਲ੍ਹਾ, ਜਵਾਬਦੇਹ ਦੇ ਵਕੀਲ।

ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦਾ ਫੈਸਲਾ / ਹੁਕਮ

ਨਿਰਣਾ

ਮਹਿਤਾ, ਜੇ.

2018 ਦੀ ਫੌਜਦਾਰੀ ਅਪੀਲ ਨੰ. 177

1. ਇਹ ਅਪੀਲ ਅਪੀਲਕਰਤਾ-ਰਾਹੁਲ ਕੁਮਾਰ ਯਾਦਵ ਦੁਆਰਾ ਪਟਨਾ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਬੈਂਚ ਦੁਆਰਾ 2013 ਦੀ ਫੌਜਦਾਰੀ ਅਪੀਲ ਨੰ. 518 ਵਿੱਚ ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਗਏ 30 ਅਪ੍ਰੈਲ, 2014 ਅਤੇ 29 ਜੂਨ, 2017 ਦੇ ਫੈਸਲਿਆਂ 'ਤੇ ਹਮਲਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।

2. ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਅਤੇ ਸਹਿ-ਦੋਸ਼ੀਆਂ 'ਤੇ 2011 ਦੇ ਸੈਸ਼ਨ ਮੁਕੱਦਮੇ ਨੰਬਰ 441 ਵਿੱਚ ਦਰਭੰਗਾ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਐਡੀਸ਼ਨਲ ਸੈਸ਼ਨ ਜੱਜ (ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ 'ਟਰਾਇਲ ਕੋਰਟ' ਵਜੋਂ ਜਾਣਿਆ ਜਾਵੇਗਾ) ਦੁਆਰਾ ਭਾਰਤੀ ਦੰਡ ਸੰਹਿਤਾ, 1860 ਦੀ

ਧਾਰਾ 302 ਅਤੇ 394 (ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ 'ਆਈਪੀਸੀ' ਵਜੋਂ ਜਾਣਿਆ ਜਾਵੇਗਾ) ਅਤੇ ਅਸਲਾ ਐਕਟ, 1959 ਦੀ ਧਾਰਾ 27(2) ਦੇ ਤਹਿਤ ਸਜ਼ਾਯੋਗ ਅਪਰਾਧਾਂ ਲਈ ਮੁਕੱਦਮਾ ਚਲਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਨੇ 9 ਅਪ੍ਰੈਲ, 2013 ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਰਾਹੀਂ, ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਅਤੇ ਸਹਿ-ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਉੱਪਰ ਦੱਸੇ ਗਏ ਅਪਰਾਧਾਂ ਲਈ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਇਆ ਅਤੇ ਧਾਰਾ 302 ਆਈਪੀਸੀ ਦੇ ਤਹਿਤ ਦੋਸ਼ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਦਿਆਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਸੁਣਾਈ।

3. ਮੁਲਜ਼ਮ ਨੇ ਪਟਨਾ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਵਿੱਚ ਅਪੀਲ ਦਾਇਰ ਕਰਕੇ ਉਕਤ ਫੈਸਲੇ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕੀਤੀ। ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਲਈ ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਅਪਰਾਧਿਕ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਜ਼ਾਬਤਾ, 1973 ਦੀ ਧਾਰਾ 366 ਦੇ ਤਹਿਤ ਇੱਕ ਹਵਾਲਾ ਵੀ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਪਟਨਾ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਬੈਂਚ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਜੱਜਾਂ ਨੇ 30 ਅਪ੍ਰੈਲ, 2014 ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਰਾਹੀਂ ਇੱਕ ਵੱਖਰਾ ਰਾਏ ਦਿੱਤੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵਿਦਵਾਨ ਜੱਜ ਨੇ ਰਾਏ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਅਪੀਲ ਯੋਗਤਾ ਤੋਂ ਸੱਖਣੀ ਸੀ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਵਿਦਵਾਨ ਜੱਜ ਨੇ ਰਾਏ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਅਪੀਲ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਸ਼ੱਕ ਦਾ ਲਾਭ ਦੇ ਕੇ ਬਰੀ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦਾ ਹੱਕ ਹੈ। ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਬੈਂਚ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਜੱਜਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਰਾਏ ਦੇ ਮਤਭੇਦ ਨੂੰ ਦੇਖਦੇ ਹੋਏ, ਮਾਮਲਾ ਪਟਨਾ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਤੀਜੇ ਵਿਦਵਾਨ ਸਿੰਗਲ ਜੱਜ ਨੂੰ ਭੇਜਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ 29 ਜੂਨ, 2017 ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਰਾਹੀਂ ਅਪੀਲ ਨੂੰ ਖਾਰਜ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਪਰ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਅਤੇ ਸਹਿ-ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਉਮਰ ਕੈਦ ਵਿੱਚ ਬਦਲ ਦਿੱਤਾ।

4. ਇੱਥੇ ਇਹ ਦੱਸਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੇਸ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ, ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੇ ਇੱਥੇ ਕਿਸ਼ੋਰ ਨਿਆਂ (ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਦੇਖਭਾਲ ਅਤੇ ਸੁਰੱਖਿਆ) ਐਕਟ, 2000 (ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਜੇਜੇ ਐਕਟ, 2000 ਵਜੋਂ ਜਾਣਿਆ ਜਾਵੇਗਾ) ਦੀ ਧਾਰਾ 7-ਏ ਦੇ ਤਹਿਤ ਇੱਕ ਅਰਜ਼ੀ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇਹ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਘਟਨਾ ਦੀ ਮਿਤੀ, ਭਾਵ, 27 ਜੁਲਾਈ, 2011 ਨੂੰ ਇੱਕ ਨਾਬਾਲਗ ਸੀ। ਉਕਤ ਅਰਜ਼ੀ ਵਿੱਚ, ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੁਆਰਾ ਆਪਣੀ ਕੁੰਡਲੀ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਮੁੱਖ ਨਿਆਂਇਕ ਮੈਜਿਸਟਰੇਟ ਨੇ ਉਕਤ ਅਰਜ਼ੀ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਕੀਤੀ।

5. ਜਦੋਂ ਮਾਮਲਾ ਚੀਫ਼ ਜੁਡੀਸ਼ੀਅਲ ਮੈਜਿਸਟ੍ਰੇਟ ਦੁਆਰਾ ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਸੌਂਪਿਆ ਗਿਆ, ਤਾਂ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੁਆਰਾ ਜੇਜੇ ਐਕਟ, 2000 ਦੀ ਧਾਰਾ 7-ਏ ਦੇ ਤਹਿਤ ਇੱਕ ਨਵੀਂ ਪਟੀਸ਼ਨ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਉਸਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਟਕਰਾਅ ਵਿੱਚ ਨਾਬਾਲਗ ਹੋਣ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ, ਜਿਸਨੂੰ 28 ਨਵੰਬਰ, 2011 ਦੇ ਹੁਕਮ ਦੁਆਰਾ ਇਸ ਤੱਥ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਚੀਫ਼ ਜੁਡੀਸ਼ੀਅਲ ਮੈਜਿਸਟ੍ਰੇਟ ਨੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੁਆਰਾ ਪਾਈ ਗਈ ਇੱਕ ਅਜਿਹੀ ਹੀ ਅਰਜ਼ੀ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ।

6. ਇਸ ਅਪੀਲ ਵਿੱਚ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਿਤ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਕਰ ਰਹੇ ਵਿਦਵਾਨ ਸੀਨੀਅਰ ਵਕੀਲ ਸ਼੍ਰੀ ਰਉਫ ਰਹੀਮ ਨੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਪਟੀਸ਼ਨ,

ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਘਟਨਾ ਦੀ ਮਿਤੀ 'ਤੇ ਨਾਬਾਲਗ ਸੀ, ਨੂੰ ਸਹੀ ਜਾਂਚ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ ਅਤੇ ਸਿਰਫ਼ ਇਸ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੇਤੁਕੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਖਾਰਜ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਸਿੱਖਿਅਤ ਚੀਫ਼ ਜੁਡੀਸ਼ੀਅਲ ਮੈਜਿਸਟ੍ਰੇਟ ਦੁਆਰਾ ਉਸੇ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

7. ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਅਪੀਲ ਵਿੱਚ ਵੀ, ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਵੱਲੋਂ ਇੱਕ ਢੁਕਵੀਂ ਦਲੀਲ ਉਠਾਈ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਘਟਨਾ ਦੀ ਮਿਤੀ 'ਤੇ ਨਾਬਾਲਗ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਉਸਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਕੀਤੀ ਗਈ ਕਾਰਵਾਈ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾਇਆ ਗਿਆ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਵੀ ਉਕਤ ਬੇਨਤੀ ਦਾ ਨੋਟਿਸ ਲੈਣ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਿਹਾ। ਇਸ ਲਈ ਉਸਨੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੀ ਉਮਰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਜਾਂਚ ਦਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਕਾਨੂੰਨ ਅਨੁਸਾਰ ਉਸਦੀ ਨਾਬਾਲਗਤਾ ਦੀ ਅਪੀਲ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ।

8. ਇਸਦੇ ਉਲਟ, ਰਾਜ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਵਕੀਲ ਸ਼੍ਰੀ ਅਜ਼ਮਤ ਹਯਾਤ ਅਮਾਨਉੱਲਾ ਨੇ ਸ਼੍ਰੀ ਰਉਫ ਰਹੀਮ ਦੀਆਂ ਦਲੀਲਾਂ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ ਕਿ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਵੱਲੋਂ ਉਠਾਈ ਗਈ ਨਾਬਾਲਗਤਾ ਦੀ ਬਹੁਤ ਦੇਰ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਗਈ ਪਟੀਸ਼ਨ 'ਤੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਵਿਚਾਰ ਨਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।

9. ਅਸੀਂ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਵੱਲੋਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਦਲੀਲਾਂ 'ਤੇ ਆਪਣਾ ਸੋਚ-ਸਮਝ ਕੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਰਿਕਾਰਡ 'ਤੇ ਉਪਲਬਧ ਸਮੱਗਰੀ ਨੂੰ ਵੀ ਦੇਖਿਆ ਹੈ।

10. ਬਿਨਾਂ ਸ਼ੱਕ, ਪਟਨਾ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਵਿੱਚ ਅਪੀਲ ਦੇ ਲੰਬਿਤ ਹੋਣ ਦੌਰਾਨ, ਕਿਸ਼ੋਰ ਨਿਆਂ (ਦੇਖਭਾਲ ਅਤੇ ਸੁਰੱਖਿਆ) ਐਕਟ, 2015 (ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ 'ਜੇਜੇ ਐਕਟ 2015' ਵਜੋਂ ਜਾਣਿਆ ਜਾਵੇਗਾ) ਲਾਗੂ ਹੋਇਆ ਸੀ ਜੋ ਅਪਰਾਧ ਕਰਨ ਦੀ ਮਿਤੀ 'ਤੇ ਬੱਚਾ ਹੋਣ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦੋਸ਼ੀ ਵੱਲੋਂ ਉਠਾਈ ਗਈ ਨਾਬਾਲਗਤਾ ਦੀ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਵਿਆਪਕ ਵਿਧੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜੇਜੇ ਐਕਟ, 2015 ਦੀ ਧਾਰਾ 9(2) ਦੇ ਉਪਬੰਧ ਵਿੱਚ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਨਾਬਾਲਗਤਾ ਦੀ ਅਪੀਲ ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਉਠਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪੜਾਅ 'ਤੇ ਮਾਨਤਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ, ਭਾਵੇਂ ਕੇਸ ਦੇ ਅੰਤਿਮ ਨਿਪਟਾਰੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਹਾਈਕੋਰਟ ਨੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਵੱਲੋਂ ਉਠਾਈ ਗਈ ਨਾਬਾਲਗਤਾ ਦੀ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਫੈਸਲਾ ਨਹੀਂ ਲਿਆ।

11. ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਦੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਹੈ ਜੋ ਮੰਨਦੀ ਹੈ ਕਿ ਨਾਬਾਲਗਤਾ ਦੀ ਅਪੀਲ, ਭਾਵੇਂ ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਜਾਂ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਨਾ ਲਈ ਗਈ ਹੋਵੇ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਉਠਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

12. ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਉਠਾਏ ਗਏ ਨਾਬਾਲਗ ਹੋਣ ਦੇ ਦਾਅਵੇ ਦੇ ਮੁਲਾਂਕਣ ਲਈ ਮਾਪਦੰਡ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਅਬੂਜ਼ਾਰ ਹੁਸੈਨ ਬਨਾਮ ਪੱਛਮੀ ਬੰਗਾਲ ਰਾਜ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ ਜੋ ਹੇਠਾਂ ਦੁਬਾਰਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ:-

"39. ਹੁਣ, ਅਸੀਂ ਇਸ ਸਥਿਤੀ ਦਾ ਸਾਰ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ ਜੋ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ:
39.1. ਨਾਬਾਲਗ ਹੋਣ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪੜਾਅ 'ਤੇ ਉਠਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਭਾਵੇਂ ਕੇਸ ਦੇ ਅੰਤਿਮ ਨਿਪਟਾਰੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਇਸ ਨੂੰ ਉਠਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾਬਾਲਗ ਹੋਣ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਉਠਾਉਣ ਵਿੱਚ ਦੇਰੀ ਅਜਿਹੇ ਦਾਅਵੇ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨ ਦਾ ਆਧਾਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਨਾਬਾਲਗ ਹੋਣ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਅਪੀਲ ਵਿੱਚ ਉਠਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਭਾਵੇਂ ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਦਬਾਅ ਨਾ ਪਾਇਆ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਉਠਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਭਾਵੇਂ ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਅਤੇ ਅਪੀਲ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਦਬਾਅ ਨਾ ਪਾਇਆ ਜਾਵੇ।

39.2. ਸਜ਼ਾ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਨਾਬਾਲਗ ਹੋਣ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਦਾਅਵਾ ਕਰਨ ਲਈ, ਦਾਅਵੇਦਾਰ ਨੂੰ ਕੁਝ ਅਜਿਹੀ ਸਮੱਗਰੀ ਪੇਸ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਜੋ ਪਹਿਲੀ ਨਜ਼ਰੇ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਕਰ ਸਕੇ ਕਿ ਨਾਬਾਲਗ ਹੋਣ ਦੇ ਦਾਅਵੇ ਦੀ ਜਾਂਚ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਬੋਝ ਉਸ ਵਿਅਕਤੀ ਦੁਆਰਾ ਛੱਡਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜੋ ਨਾਬਾਲਗ ਹੋਣ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕਰਦਾ ਹੈ।

39.3. ਇਸ ਬਾਰੇ ਕਿ ਕਿਹੜੀਆਂ ਸਮੱਗਰੀਆਂ ਪਹਿਲੀ ਨਜ਼ਰੇ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਕਰਨਗੀਆਂ ਅਤੇ/ਜਾਂ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਬੋਝ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਕਾਫ਼ੀ ਹਨ, ਨੂੰ ਸੂਚੀਬੱਧ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਇਹ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਸਬੂਤ ਨੂੰ ਕਿੰਨਾ ਭਾਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਨਾਬਾਲਗ ਹੋਣ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਕਾਫ਼ੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪਰ ਨਿਯਮ 12(3)(a)(i) ਤੋਂ (iii) ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਨਿਯਮ 12 ਦੇ ਤਹਿਤ ਹੋਰ ਜਾਂਚ ਦੀ ਲੋੜ ਵਾਲੇ ਅਪਰਾਧੀ ਦੀ ਉਮਰ ਬਾਰੇ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਨਜ਼ਰੇ ਸੰਤੁਸ਼ਟੀ ਲਈ ਯਕੀਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਾਫ਼ੀ ਹੋਣਗੇ। ਕੋਡ ਦੀ ਧਾਰਾ 313 ਦੇ ਤਹਿਤ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਬਿਆਨ ਬਹੁਤ ਅਸਥਾਈ ਹੈ ਅਤੇ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨਾਬਾਲਗ ਹੋਣ ਦੇ ਦਾਅਵੇ ਨੂੰ ਜਾਇਜ਼ ਠਹਿਰਾਉਣ ਜਾਂ ਰੱਦ ਕਰਨ ਲਈ ਕਾਫ਼ੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਸਜ਼ਾ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਕੂਲ ਛੱਡਣ ਦਾ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ ਜਾਂ ਵੋਟਰ ਸੂਚੀ, ਆਦਿ ਵਰਗੇ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ਾਂ ਦੀ ਭਰੋਸੇਯੋਗਤਾ ਅਤੇ/ਜਾਂ ਸਵੀਕਾਰਯੋਗਤਾ ਹਰੇਕ ਕੇਸ ਦੇ ਤੱਥਾਂ ਅਤੇ ਹਾਲਾਤਾਂ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰੇਗੀ ਅਤੇ ਕੋਈ ਸਖ਼ਤ ਨਿਯਮ ਨਿਰਧਾਰਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪਹਿਲੀ ਨਜ਼ਰੇ ਸਵੀਕਾਰ ਜਾਂ ਰੱਦ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਅਕਬਰ ਸ਼ੇਖ [(2009) 7 SCC 415] ਅਤੇ ਪਵਨ [(2009) 15 SCC 259] ਵਿੱਚ ਇਹ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਪਹਿਲੀ ਨਜ਼ਰੇ ਭਰੋਸੇਯੋਗ ਨਹੀਂ ਪਾਏ ਗਏ ਜਦੋਂ ਕਿ ਜਤਿੰਦਰ ਸਿੰਘ [(2010) 13 SCC 523] ਵਿੱਚ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸਕੂਲ ਛੱਡਣ ਦਾ 506

ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ, ਮਾਰਕਸ਼ੀਟ ਅਤੇ ਮੈਡੀਕਲ ਰਿਪੋਰਟ ਨੂੰ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੀ ਉਮਰ ਦੀ ਜਾਂਚ ਅਤੇ ਤਸਦੀਕ ਲਈ ਨਿਰਦੇਸ਼ਤ ਕਰਨ ਲਈ ਕਾਫ਼ੀ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਜੇਕਰ ਅਜਿਹੇ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਪਹਿਲੀ ਨਜ਼ਰੇ ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਜਗਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਅਦਾਲਤ ਧਾਰਾ 7-A ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਅਜਿਹੇ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ਾਂ 'ਤੇ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਅਪਰਾਧੀ ਦੀ ਉਮਰ ਦੇ ਨਿਰਧਾਰਨ ਲਈ ਜਾਂਚ ਦਾ ਆਦੇਸ਼ ਦੇ ਸਕਦੀ ਹੈ।

39.4. ਮਾਮਲੇ ਦੀ ਸੁਣਵਾਈ ਦੌਰਾਨ ਜਾਂ ਮਾਮਲੇ ਦੇ ਨਿਪਟਾਰੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅਪੀਲ ਜਾਂ ਸੋਧ ਵਿੱਚ ਜਾਂ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਉਠਾਏ ਗਏ ਨਾਬਾਲਗ ਹੋਣ ਦੇ ਦਾਅਵੇ ਦੇ ਸਮਰਥਨ ਵਿੱਚ ਦਾਅਵੇਦਾਰ ਜਾਂ ਮਾਪਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ, ਭੈਣ-ਭਰਾ ਜਾਂ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਦਾ ਹਲਫ਼ਨਾਮਾ ਅਜਿਹੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਉਮਰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਲਈ ਜਾਂਚ ਨੂੰ ਜਾਇਜ਼ ਠਹਿਰਾਉਣ ਲਈ ਕਾਫ਼ੀ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਕੇਸ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਇੰਨੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਨਾ ਹੋਣ ਕਿ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਨਿਆਂਇਕ ਜ਼ਮੀਰ ਨੂੰ ਦੋਸ਼ੀ ਦੀ ਉਮਰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਦੀ ਜਾਂਚ ਦਾ ਆਦੇਸ਼ ਦੇਣ ਲਈ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਕਰ ਦੇਣ।
39.5. ਜਿਸ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਨਾਬਾਲਗ ਹੋਣ ਦੀ ਦਲੀਲ ਉਠਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਉਸਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾ 2000 ਐਕਟ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸੇਧਿਤ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਜ਼ਿੰਦਾ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ 2000 ਐਕਟ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਲਾਭਕਾਰੀ ਅਤੇ ਲਾਭਦਾਇਕ ਉਪਬੰਧ ਹਾਈਪਰਟੈਕਨੀਕਲ ਪਹੁੰਚ ਦੁਆਰਾ ਹਾਰੇ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੇ ਅਤੇ 2000 ਐਕਟ ਦੇ ਲਾਭ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੇ ਹੱਕਦਾਰ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਅਜਿਹੇ ਲਾਭ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਅਦਾਲਤਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਆਮ ਪ੍ਰਭਾਵ ਤੋਂ ਬੇਲੋੜਾ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਕਿ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿੱਚ ਮਾਪੇ/ਸਰਪ੍ਰਸਤ ਭਵਿੱਖ ਦੇ ਲਾਭਾਂ ਲਈ ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਉਮਰ ਇੱਕ ਜਾਂ ਦੋ ਸਾਲ ਘੱਟ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਜਾਂ ਡਾਕਟਰੀ ਜਾਂਚ ਦੁਆਰਾ ਉਮਰ ਦਾ ਨਿਰਧਾਰਨ ਬਹੁਤ ਸਟੀਕ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਸੰਭਾਵਨਾ ਦੀ ਪ੍ਰਮੁੱਖਤਾ ਦੇ ਕਸੌਟੀ 'ਤੇ ਪਹਿਲੀ ਨਜ਼ਰੇ ਮੰਨਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

40. ਹਵਾਲੇ ਦਾ ਜਵਾਬ ਪੈਰੇ 39.1 ਤੋਂ 39.6 ਵਿੱਚ ਉਜਾਗਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸਥਿਤੀ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਮਾਮਲੇ ਹੁਣ ਨਿਪਟਾਰੇ ਲਈ ਸਬੰਧਤ ਬੈਂਚ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਸੂਚੀਬੱਧ ਕੀਤੇ ਜਾਣਗੇ।

13. ਵਿਨੋਦ ਕਟਾਰਾ ਬਨਾਮ ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਰਾਜ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਸਬੰਧਤ ਸੈਸ਼ਨ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨ ਅਨੁਸਾਰ ਦੋਸ਼ੀ ਦੀ ਉਮਰ ਬਾਰੇ ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਕਰਨ ਦਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ, ਭਾਵੇਂ ਉਹ 50 ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਪਾਰ ਕਰ ਚੁੱਕਾ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਦੇਰ ਨਾਲ ਨਾਬਾਲਗ ਹੋਣ ਦੀ ਅਪੀਲ ਦੇ ਨਿਰਧਾਰਨ ਸੰਬੰਧੀ ਪਹਿਲੂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਸਜ਼ਾ ਵਿਰੁੱਧ ਉਸਦੀ ਅਪੀਲ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਉਕਤ ਫੈਸਲੇ ਤੋਂ ਸੰਬੰਧਿਤ ਅੰਸ਼ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹਨ: -
“51. ਆਦਰਸ਼ਕ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦਾ ਜਨਮ ਕਾਨੂੰਨ ਅਨੁਸਾਰ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਨਮ ਮਿਤੀ ਸਕੂਲ ਦੇ ਰਿਕਾਰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਜਨਮ ਦੇ ਅਸਲੀ ਰਿਕਾਰਡ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਦਰਜ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਸਦੀ

ਉਮਰ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਵਿਵਾਦ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ, ਗਰੀਬੀ, ਅਨਪੜ੍ਹਤਾ, ਅਗਿਆਨਤਾ, ਉਦਾਸੀਨਤਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੀ ਅਯੋਗਤਾ ਵਰਗੇ ਕਾਰਕ ਅਕਸਰ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਉਮਰ ਦਾ ਕੋਈ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ੀ ਸਬੂਤ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਜਿੱਥੇ ਨਾਬਾਲਗ ਹੋਣ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਦੇਰ ਨਾਲ ਉਠਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਕਸਰ ਐਕਟ 2015 ਦੀ ਧਾਰਾ 94 ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ਾਂ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਡਾਕਟਰੀ ਟੈਸਟਾਂ ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਨਾਬਾਲਗ ਹੋਣ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕਾਫ਼ੀ ਦੇਰ ਨਾਲ ਉਠਾਉਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਨਿਯਮ ਸਮਕਾਲੀ ਬਾਲ ਅਧਿਕਾਰ ਨਿਆਂ-ਸ਼ਾਸਤਰ ਵਿੱਚ ਆਪਣਾ ਤਰਕ ਰੱਖਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਲਈ ਹਿੱਸੇਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਬੱਚੇ ਦੇ ਸਰਵੋਤਮ ਹਿੱਤ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

54. ਬਾਲ ਨਿਆਂ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੇ ਕਾਰਜਕਰਤਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਬੱਚੇ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਸੰਬੰਧਿਤ ਫਰਜ਼ਾਂ ਬਾਰੇ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਘੱਟ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਇੱਕ ਵਾਰ ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਬੱਚਾ ਬਾਲਗ ਅਪਰਾਧਿਕ ਨਿਆਂ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੇ ਜਾਲ ਵਿੱਚ ਫਸ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਬੱਚੇ ਲਈ ਇਸ ਵਿੱਚੋਂ ਬਚ ਕੇ ਨਿਕਲਣਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਕੌੜੀ ਸੱਚਾਈ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕਾਨੂੰਨੀ ਸਹਾਇਤਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਵੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀਗਤ ਰੁਕਾਵਟਾਂ ਵਿੱਚ ਫਸੇ ਹੋਏ ਹਨ ਅਤੇ ਅਕਸਰ ਇਹ ਕਾਰਵਾਈ ਦੇ ਕਾਫ਼ੀ ਦੇਰ ਨਾਲ ਹੋਣ 'ਤੇ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਵਿਅਕਤੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਬਾਰੇ ਜਾਣੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਨਾਬਾਲਗ ਹੋਣ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਵੱਖਰੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਵਿਵਹਾਰ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ।

55. ਜੋ ਗੱਲ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਉਹ ਹੈ ਕਿ ਜੁਵੇਨਾਈਲ ਜਸਟਿਸ ਐਕਟ ਦਾ ਮੁੱਖ ਉਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਉਦੇਸ਼। ਇਸ ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਧਿਆਨ ਕਿਸ਼ੋਰ ਦੇ ਸੁਧਾਰ ਅਤੇ ਪੁਨਰਵਾਸ 'ਤੇ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਉਸਨੂੰ ਵੀ ਦੂਜੇ ਬੱਚਿਆਂ ਵਾਂਗ ਆਨੰਦ ਲੈਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲ ਸਕੇ। ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ (ਉਪਰਾ) ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ, ਜੁਵੇਨਾਈਲ ਜਸਟਿਸ ਐਕਟ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਬਾਰੇ ਵਿਸਥਾਰ ਵਿੱਚ ਦੱਸਦੇ ਹੋਏ, ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ:-

"... ਉਕਤ ਐਕਟ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਇੱਕ ਲਾਭਦਾਇਕ ਕਾਨੂੰਨ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਇੱਕ ਉਪਚਾਰਕ ਵੀ ਹੈ। ਇਸ ਐਕਟ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਬਾਲਗ ਅਪਰਾਧੀਆਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਇੱਕ ਨਾਬਾਲਗ ਦੀ ਦੇਖਭਾਲ, ਸੁਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਪੁਨਰਵਾਸ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਕਿਸ਼ੋਰ ਨਿਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਲਈ ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਸ਼ਟਰ ਦੇ ਮਿਆਰੀ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਨਿਯਮਾਂ ਦੇ ਨਿਯਮ 4 ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਵੀ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਪਰਾਧਿਕ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਦੇ ਨੈਤਿਕ ਅਤੇ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਹਿੱਸੇ ਵੀ ਇੱਕ ਨਾਬਾਲਗ ਨੂੰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਕਾਰਕ ਸਨ। ਇਸ ਲਈ, ਪਹਿਲਾ ਉਦੇਸ਼ ਨਾਬਾਲਗ ਦੀ ਭਲਾਈ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦੂਜਾ ਉਦੇਸ਼ ਅਨੁਪਾਤਕਤਾ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਲਿਆਉਣਾ ਹੈ ਜਿਸਦੇ ਤਹਿਤ ਅਤੇ ਜਿਸਦੇ ਤਹਿਤ ਅਪਰਾਧੀ ਅਤੇ ਅਪਰਾਧ ਦੋਵਾਂ ਦੀਆਂ ਸਥਿਤੀਆਂ ਪ੍ਰਤੀ ਪ੍ਰਤੀਕ੍ਰਿਆ ਦੀ ਅਨੁਪਾਤਕਤਾ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਰੱਖਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਪੀੜਤ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ..."

14. ਮੌਜੂਦਾ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੇ ਕੁੰਡਲੀ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਨਾਬਾਲਗ ਹੋਣ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਉਠਾਉਣ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ

ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਇੱਕ ਅਰਜ਼ੀ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਉਕਤ ਅਰਜ਼ੀ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ, ਜਨਮ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਉਮਰ ਦੇ ਨਿਰਧਾਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਪਟੀਸ਼ਨ ਉਠਾਈ ਗਈ ਸੀ। ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਉਕਤ ਬੇਨਤੀ ਨੂੰ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਜਨਮ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ ਸਾਲ 1995 ਵਿੱਚ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਪਰ ਇਸਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਪੜ੍ਹੇ ਗਏ ਮੁੱਖ ਨਿਆਂਇਕ ਮੈਜਿਸਟਰੇਟ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਅਰਜ਼ੀ ਦੇ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

15. ਰਿਕਾਰਡ ਨੂੰ ਦੇਖਣ 'ਤੇ, ਸਾਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇਜੇ ਐਕਟ, 2000 ਜਾਂ ਜੇਜੇ ਐਕਟ, 2015 ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਢੁਕਵੀਂ ਜਾਂਚ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੁਆਰਾ ਘਟਨਾ ਦੀ ਮਿਤੀ 'ਤੇ ਨਾਬਾਲਗ ਮੰਨਣ ਦੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਨੂੰ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਇਹ ਪਟੀਸ਼ਨ ਜਲਦੀ ਤੋਂ ਜਲਦੀ ਉਠਾਈ ਗਈ ਸੀ। ਇਹ ਸ਼ੱਕ ਦੇ ਬਿਨਾਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੁਆਰਾ ਉਠਾਈ ਗਈ ਨਾਬਾਲਗ ਹੋਣ ਦੀ ਦਲੀਲ ਨੂੰ ਢੁਕਵੀਂ ਜਾਂਚ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ ਰੱਦ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ।

16. ਉਪਰੋਕਤ ਚਰਚਾ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ, ਅਸੀਂ ਇੱਥੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਵਿਦਵਾਨ ਪਹਿਲੇ ਵਧੀਕ ਸੈਸ਼ਨ ਜੱਜ, ਦਰਭੰਗਾ, ਜੇਜੇ ਐਕਟ, 2015 ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਅਧੀਨ ਬਣਾਏ ਗਏ ਨਿਯਮਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੀ ਉਮਰ/ਜਨਮ ਮਿਤੀ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਡੂੰਘਾਈ ਨਾਲ ਜਾਂਚ ਕਰਨਗੇ।

17. ਸਬੰਧਤ ਪੁਲਿਸ ਸਟੇਸ਼ਨ ਦਾ ਸਟੇਸ਼ਨ ਹਾਊਸ ਅਫਸਰ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ਾਂ/ਸਬੂਤਾਂ ਨੂੰ ਇਕੱਠਾ ਕਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿੱਚ ਵਿਦਵਾਨ ਪਹਿਲੇ ਵਧੀਕ ਸੈਸ਼ਨ ਜੱਜ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਸਹਾਇਤਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰੇਗਾ ਤਾਂ ਜੋ ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਨੂੰ ਸੁਵਿਧਾਜਨਕ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਮੁਲਜ਼ਮ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਮੁਕੱਦਮੇਬਾਜ਼ੀ ਨੂੰ ਵੀ ਕਾਰਵਾਈ ਵਿੱਚ ਹਿੱਸਾ ਲੈਣ ਦਾ ਢੁਕਵਾਂ ਮੌਕਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

18. ਜੇਕਰ ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਜਾਂਚ ਦੌਰਾਨ ਰਿਕਾਰਡ 'ਤੇ ਰੱਖੇ ਗਏ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ਾਂ/ਸਰਟੀਫਿਕੇਟਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਕਿਸੇ ਤਰਕਪੂਰਨ ਸਿੱਟੇ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚਣ ਵਿੱਚ ਅਸਮਰੱਥ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਆਖਰੀ ਉਪਾਅ ਵਜੋਂ, ਵਿਨੋਦ ਕਟਾਰਾ (ਸੁਪਰਾ) ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੇ ਗਏ ਨਿਰੀਖਣਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦਾ ਓਸੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਟੈਸਟ ਕਰਵਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

19. ਜਾਂਚ ਅੱਜ ਤੋਂ 12 ਹਫ਼ਤਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਪੂਰੀ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ।

20. ਇਸ ਹੁਕਮ ਦੀ ਇੱਕ ਕਾਪੀ ਤੁਰੰਤ ਵਿਦਵਾਨ ਪਹਿਲੇ ਵਧੀਕ ਸੈਸ਼ਨ ਜੱਜ, ਦਰਭੰਗਾ ਨੂੰ ਜਾਣਕਾਰੀ ਅਤੇ ਪਾਲਣਾ

ਲਈ ਭੇਜੀ ਜਾਵੇਗੀ।

21. ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਪੂਰੀ ਹੋਣ 'ਤੇ, ਜਾਂਚ ਰਿਪੋਰਟ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਭੇਜੀ ਜਾਵੇਗੀ ਅਤੇ ਇੱਕ ਕਾਪੀ ਦੋਸ਼ੀ ਅਤੇ ਮੁਕੱਦਮੇਬਾਜ਼ੀ ਨੂੰ ਵੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ।

22. ਮਾਮਲਾ ਅਗਸਤ, 2024 ਦੇ ਤੀਜੇ ਹਫ਼ਤੇ ਸੁਣਵਾਈ ਲਈ ਸੂਚੀਬੱਧ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

2018 ਦੀ ਅਪਰਾਧਿਕ ਅਪੀਲ ਨੰ. 214

23. 2018 ਦੀ ਅਪਰਾਧਿਕ ਅਪੀਲ ਨੰ. 177 ਦੇ ਨਾਲ ਸੂਚੀ

ਸਿਰਲੇਖ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਗਏ:	ਕੇਸ ਦਾ ਨਤੀਜਾ:
ਨੀਤੀ ਰਿਚਾਰੀਆ, ਮਾਨਯੋਗ ਐਸੋਸੀਏਟ ਐਡੀਟਰ	ਅੰਤਰਿਮ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ।
(ਪ੍ਰਮਾਣਿਤ: ਲਿਜ਼ ਮੈਥਿਊ, ਸੀਨੀਅਰ ਐਡਵੋਕੇਟ)	ਦੁਬਾਰਾ ਸੂਚੀਬੱਧ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਮਾਮਲਾ।

ਡਿਸਕਲੇਮਰ :- ਸਥਾਨਕ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਅਨੁਵਾਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਨਿਆ ਨਿਰਣਾਂ ਕੇਵਲ ਮੁਕੱਦਮੇਬਾਜ਼ਾਂ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਆਪਣੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਸਮਝਣ ਤੱਕ ਹੀ ਸੀਮਤ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਦਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਇਸਤੇਮਾਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ । ਸਾਰੇ ਵਿਹਾਰਕ ਅਤੇ ਅਧਿਕਾਰਤ ਮੰਤਵਾਂ ਲਈ ਨਿਆਂ ਨਿਰਣੇ ਦਾ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸੰਸਕਰਣ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਅਮਲ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਇਸ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ।

ਦਿਵਾਕਰ ਜੋਤੀ ਐਡਵੋਕੇਟ